

A hazai könyvtárközi kölcsönzés helyzete és problémái

CHOLNOKY Győző

A kiadói tevékenység eddig soha nem tapasztalt fellendülése még a nagy tudományos könyvtárakat is megoldhatatlan feladat elé állítja a dokumentumok tartalmi teljességű gyűjtésében. A használók legfontosabb rétegei számára viszont elengedhetetlen a teljes informáltság biztosítása, tekintet nélkül az egyes könyvtárak állományainak hiányaira. Ennek az ellentmondásnak a feloldására integrálódtak az egyes országok könyvtárai könyvtári rendszerekké, területi vagy gyűjtőköri alapon. Az integráció keretében a nagy könyvtárat nem az különbözteti meg elsősorban a kicsitől, hogy több dokumentumot tárol, nagyobb létszámmal dolgozik, hanem az, hogy - az ellátási rendszer megfelelő szintjén - szervezőjévé válik a könyvtárközi együttműködés különféle formáinak. E funkciója központi szolgáltatásokban realizálódik, a nemzeti bibliográfia rendszerétől egészen az egyetemi könyvtárak központi katalógusáig. Köztudott, hogy a könyvtárközi kölcsönzés rendszere is része a központi szolgáltatások rendszerének, lévén az információk szolgáltatásának olyan - eredeti szöveget prezentáló - változata, amely nemzetközi méretekben is függetleníti a használatot a tárolás helyétől. A III. könyvtárügyi konferencián megfogalmazott követelmény, mely szerint "minden dokumentumot mindenütt hozzáférhetővé kell tenni", ugyanis csak úgy teljesülhet, ha egy könyvtárba való beiratkozással az olvasó jogot formálhat az illető ország, sőt a világ összes nyilvános könyvtárának használatára is. Tény, hogy nálunk e jog érvényesítésére a könyvtárközi kölcsönzésről szóló, 126/1963. MM sz. miniszteri utasítás formálisan garanciát nyújt. Sőt, a felmérés adataiból az is kiderül, hogy országos átlagban a kérések viszonylag gyorsan (alig két hét alatt) teljesülnek, és - még a fejlett könyvtárúggal rendelkező országokhoz képest is - rendkívül (sőt irreálisan) alacsony a megírsult kérések aránya.

A kérdés csak az, hogy e kedvező paraméterek mögött az országos szakirodalmi ellátásnak miféle minősége húzódik meg. Nem kétséges, hogy a szakirodalmat hivatásszerűen használó rétegek számára a magyar nyelvű irodalom közel sem biztosít teljes informáltságot, még az indukció szintjén sem. Pedig a könyvtárközi kölcsönzésnek, mint a központi szolgáltatások egyik típusának, az országos ellátási rendszer optimumkövetelményét kell szolgálnia. Hasonlással élve: a háborúk legsúlyosabb veszteségeit, az elesettek számát a történészek egy része - helyesen - megtoldja az elmaradt születések számával. A könyvtárközi kölcsönzés hatékonyságának megítélésénél sem az a mérvadó csak; hogy mi van, hanem - a valóságot vulgarizáló egyszerűsítést elkerülendő - végső soron az is, hogy mi lehetne, pontosabban: a szolgáltatás-

nak milyen kérések kielégítését kell biztosítani. Az elemzésben a következőképpen érvényesült a szolgáltatás kétszintű közelítésének az igénye.

Az első két részben a OSZK és a KMK által 1972 szeptember és december között közösen regisztrált kölcsönzések megoszlását először egy-egy (jellemző) paraméter (dokumentumtípus, megjelenési forma, szak, nyelv, kérő, kölcsönző könyvtár gyűjtőköre, stb.) függvényében mutattuk ki, majd a minták között ismérvi-kapcsolatok tükrében értékeltük.) Az utóbbinál az átfutási időt tekintettük végső függő változónak. A szolgáltatás minősége - első, mondhatni formai megközelítésben - azon múlik, hogy teljesítik-e a kérést, és ha igen, mennyi idő alatt. Az előbbi a teljesülés-meghiusulás aránya, az utóbbit az átlagos átfutási idő alakulása jelzi. Mivel a megíusult kérések aránya irreálisan alacsony értéket mutatott, elemzéseink súlyát az utóbbi összefüggésekre helyeztük. Itt tehát minden tényezőt aszerint értékeltünk, hogy az átfutási idő rövidülését, vagy hosszabbodását váltják-e ki. A második szinten több tényező együttes hatásának mérésével és szöveges elemzésével kívántuk a szolgáltatást aszerint értékelni, hogy működése megfelel-e az országos ellátási rendszer hatékonysági követelményeinek. Így kerestünk már arra is választ - a kiemelt könyvtárak paramétereit tételesen elemezve - hogy mi okozza az átfutási idő rövidülését vagy hosszabbodását. Ez ugyanis ellentétes minőségek (ti. az ellátási rendszer szempontjából) eredője lehet. Ilyen értelemben egyáltalán nem mindegy, hogy a rövid átfutási idő a magyar nyelvű könyvek domináns jellegével vagy idegennyelvű folyóiratközleményekről készített másolatokkal párosult, főképp akkor nem, ha mindkét könyvtár országos jellegű tudományos alapkönyvtár. Mivel formailag mindkét kölcsönzés-típus jó, a következtetés nem lehetett más, mint az, hogy az előbbi ok miatt rövid átfutási időt produkáló könyvtár szolgáltatását (kurrens magyar könyvek) az ellátás egy alacsonyabb szintjén kell bevezetni, az igény egy általánosabb szintjéhez illesztve (megyei könyvtár). Ezen a ponton kapcsoltuk be az elemzésbe a regionális ellátás követelményeit.

A jogszály kritikájával direkt módon nem foglalkoztunk: következtetéseinkből azonban adódnak a rendelet fogyatékoságai is, hiszen az elemzés tulajdonképpen a szolgáltatás feltételeit minősíti, ezek érvényesülését viszont a jogi keretek szabják meg.

A MÓDSZERRŐL

Mivel a szolgáltatást nem mint az egyes könyvtárak tevékenységét kívántuk vizsgálni, hanem mint a központi szolgáltatások egyik válfaját, az elemzés tárgya a folyamat volt. A folyamatot jellemző paraméterként a következő tényezőket választottuk:

- kérő és teljesítő könyvtár (szak, típus és körzet szerint),
- a közvetítő könyvtárak száma a folyamatban,
- dokumentumtípus
- a megjelenés formája (eredeti, másolat),
- a megjelenés éve,
- a dokumentum nyelve, szakterülete
- átfutási idő.

A rendszert meghatározó tényezőket nem tekintettük egyenlő súlyúnak. Az összes faktort a kölcsönzések átfutási idejére való hatásában értékeltük. Ezek egy része közvetlenül kapcsolatba hozható az átfutási idővel (kérő, teljesítő könyvtár szak szerint, stb.), más részük csak indirekt módon (nyelv, kiadás éve, stb.). Ilyen esetekben lépcsőzetesen következtettünk a páronkénti összefüggések alapján. Első közelítésben a kiadványtípus – átfutási idő kapcsolatából például bizonyítható, hogy a könyvek esetében az átfutási idő szignifikánsan rövidebb a többi dokumentumtípusénál. A dokumentumtípus – nyelv kapcsolatpárban viszont igen erős korrelációt mutat a könyv a magyar nyelvvel. Miután végső soron a tényezők átfutási időre gyakorolt hatását vizsgáltuk, végülis a két ismérvpár együttes érvényesülése esetében igen nagy valószínűséggel állítható, hogy a magyar nyelvű dokumentumok is a rövidebb átfutási idővel párosulnak.

Technikailag az volt tehát a feladat, hogy a legnagyobb forgalmat bonyolító regisztrálásra felkért könyvtárak teljeskörűen feljegyezzék azokat a kölcsönzéseket, amelyekhez mint kérők, teljesítők, vagy akár csak mint közvetítők kapcsolódtak, méghozzá azzal a megkötéssel, hogy végül áttekinthetést nyerjünk a teljes folyamatról. Erre a célra az OSzK Könyvtárközi kölcsönzésének vezetőjével (TAMÁS Péterrel) szerkesztett elemzőlapot küldtünk szét a bevont könyvtáraknak. A minden kölcsönzésről kiállított bizonylat adatai tulajdonképpen két csoportra oszthatók: az egyik magának a folyamatnak (kérő, közvetítő és teljesítő könyvtár, átfutási idő), a másik a dokumentumnak a jellemzői (a kiadvány típusa, megjelenési formája, megjelenésének éve, helye, nyelve, szakjelzete). A lapot annak az elemzésbe bevont könyvtárnak kellett lezárnia, amely utolsóként vett részt a folyamatban. Külföldi könyvtárak kérése esetében a lapot a közvetlenül kölcsönző könyvtár, többségét pedig az OSzK zárta le. Abban az esetben, ha magyar könyvtár kért külföldről eredeti dokumentumot vagy másolatot, a szolgáltatást igénybevevő könyvtárnak kellett az elemzőlapot lezárnia.

Az elemzőlapok nemcsak a teljesített, hanem a meghiusult átkérések regisztrálására is alkalmasak voltak: ebben az esetben a lezárás időpontja azt az időpontot jelentette, amikor végleg eldőlt, hogy a kérés teljesíthetetlen. Végül a lap hátoldalán külön rovatok szerepelnek a meghiusulásoknak a bejegyzésére.

A KÉRÉSEK MEGOSZTLÁSA AZ EGYES PARAMÉTEREK SZERINT

A megfigyelési időszakban rögzített kölcsönzések száma 9947 volt, a meghiusult kéréseké pedig 931.

A KÖLCSÖNZÉSEK MEGOSZTLÁSA A KÉRŐ KÖNYVTÁRAK TÍPUSA SZERINT

A gyűjtőköri vagy szak-feloszlás (1) alapul vételével a kérők nem kiemelt (73,3%) csoportjában az egyes szakterületi profilok szerint így oszlottak meg a könyvtárak (a kérések összegéből való részesedésük alapján):

általános gyűjtőkörű	21,9%
társadalomtudományi gyűjtőkörű	8,4%
természettudományi gyűjtőkörű	9,1%
alkalmazott tudományi gyűjtőkörű	30,8%
egyéb	3,1%

A külföldi könyvtárak részesedése a kérésekből 5,6% volt. A legjelentősebb súlyt a Csehszlovákiából, valamint (az NSZK-n és a skandináv országokon kívüli) Nyugat-Európából származó kérések képviselik.

A kiemelt könyvtárak részesedése a kérésekből rendkívül alacsony, az összesnek mindössze 21,1%-a. E kéréseknek csaknem fele a Veszprémi Vegyipari Egyetem könyvtárától ered; jelentősebb helyet foglal el még a kérő intézmények között a Központi Fizikai Kutató Intézet könyvtára, továbbá a debreceni és a szegedi tudományegyetemi, valamint a miskolci műszaki egyetemi könyvtár.

A nem kiemelt könyvtárak a típus alapján is természetesen 73,3%-ot képviselnek a kérők közül. Legjelentősebbek a városi és járási, az intézeti, továbbá az üzemi, vállalati könyvtárak. A megyei könyvtárak kéréseinek sulya a vártnál kisebb (3,2%).

A postai irányítószámok jelrendszerének megfelelően kialakított 9 körzet szerint a nem kiemelt kérő könyvtárak közül Budapest és a Közép-Dunántul dominál.

A TELJESÍTŐ KÖNYVTÁRAK ALAPVETŐ MEGOSZLÁSI VISZONYSZÁMAI

Nem meglepő, hogy a kiemelt és az egyéb könyvtárak részesedésének aránya a teljesítő könyvtáraknál a kérőkhöz képest "megfordul"; meglepő viszont a külföldi könyvtárak esetében a módosulás mértéke.

Könyvtár-kategória	Százalékarány	
	a teljesítésnél	a kérésnél
Kiemelt könyvtárak	64,9%	21,1%
Külföldi könyvtárak	21,6%	5,6%
Egyéb könyvtárak	13,5%	73,3%

Az aránykülönbség egészen kirívó az NSZK, a skandináv és az egyéb nyugat-európai országok esetében. Egyetlen ország akad (Csehszlovákia), amellyel szemben "szaldónk" pozitív. A Szovjetunió esetében a forgalom kiengylenlített.

A kiemelt könyvtárak közül a legjelentősebb kölcsönzők:

AGROINFORM	13,8%
OPKM	10,3%
OMKDK	9,8%
Veszprémi VEKK	4,9%
OSZK	4,7% (szinte kizárólag külföldre)

BMEKK

4,6%

MTAK

4,1% (dominálnak a külföldi kölcsönzések)

A teljesítés-kérés arányában a legkirivőbb eltérések az AGROINFORM-nál, az OMKDK-nál, az OPKM-nél és a BMEKK-nál tapasztalhatók, a teljesítés javára. Két olyan kiemelt könyvtár akad, ahol a kérések aránya magasabb a teljesítéseknél (KFKIK, VVEKK).

A gyűjtőköri (szak-) felosztás alapul vételével a teljesítők nem kiemelt csoportjából az általános gyűjtőkörű könyvtárak képviselik a legnagyobb hányadot (6,7%). További sorrend: természettudományi, alkalmazott tudományi, ill. társadalomtudományi gyűjtőkörű könyvtárak. Érdekes, hogy a kérés-teljesítés aránya közötti különbség a műszaki gyűjtőkörű könyvtáraknál nagyobb, mint az általános gyűjtőkörűeknél.

Típus szerint mindössze 3 olyan csoport akad a nem kiemelt könyvtáraknál, amelyek részesedése a teljesítésben meghaladja az 1%-ot: a megyei, az intézeti és az egyetemi könyvtárak. Miután a megyei könyvtárak kölcsönzéseinek aránya (5,1%) meghaladja a kéréseikét (3,2%), továbbá a negatív előjelű különbség a járási és városi könyvtárak esetében is kisebb, mint az intézetiekénél tapasztalható eltérés, az előző bekezdésben elmondottakat figyelembe véve adódik a következtetés: a műszaki-alkalmazott tudományi könyvtáraknál fokozottabban dominál az igénybevétel a szolgáltatással szemben, mint a közművelődési könyvtárak csoportjában.

A teljesítőknél nagyobb a szóródás körzet szerint, mint a kérőknél. Noha itt is Budapest dominál (5,2%), akad 0,9%-os részesedésű megye is (Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves, Nógrád).

MEGOSZLÁSI VISZONYSZÁMOK A KÖZVETÍTŐ KÖNYVTÁRAK SZÁMA SZERINT

Az átkérések minősítésének egyik fontos szempontja az, hogy a kérés milyen hosszú utat jár be, amíg teljesítik. E szempontot úgy érvényesítettük, hogy számbavettük kérésenként azokat a könyvtárakat, amelyek a kérők és a teljesítők közé "ékelődtek". (Kategóriák: 0, 1, 2, 3, 4, és több).

A közvetítő könyvtárak átlaga (medián) valamennyi könyvtár típust figyelembe véve 0,78. Ez azt jelenti, hogy (bár az átlag nem éri el az egyet) a teljes halmazra inkább egy közvetítő könyvtár jut, mint a közvetlen átkérés. A közvetítő könyvtárak szerinti megoszlás:

közvetlen átkérés	64,0%
1 közvetítő könyvtár	28,0%
2 közvetítő könyvtár	4,9%
3 közvetítő könyvtár	2,1%
4 és több közvetítő könyvtár	1,0%

Szélső átlagértékek a kérő könyvtár szerint, a kiemelték között: 2, 4 és 0, 5.

AZ ÁTFUTÁSI IDŐ ÁTLAGÉRTÉKEI

Mint jeleztük, ezt a mutatót tekintettük az átkérések minősítésekor a legjellemzőbbnek, ezért a kérések összes többi ismérv szerinti alakulását

ezzel hoztuk összefüggésbe. Átfutási idők szerint a kéréseket 9 osztályba (2) soroltuk. Az átlag az osztályok sorszámára szerint 2,4 (medián), napokra átszámítva: 12,6 nap. Mind a kérőkénél, mind a teljesítőknél kirívóan magas értékkel szerepelnek a természettudományi gyűjtőkörű könyvtárak (32,4, ill. 22,0 nap), továbbá – a teljesítők közül – az OMKDK (22,8 nap).

A KÉRÉSEK MEGOSZTLÁSA DOKUMENTUMTÍPUS SZERINT

A gyakoriságok figyelembe vételével az "egyéb" dokumentumtípus-kategóriába a következőket soroltuk: kézirat, report, disszertáció, szabvány, szabadalom, jegyzet, bibliográfia, kotta, térkép. A dokumentumoknak ebbe a csoportjába tartozik az átkérések 0,4%.

A három kiemelt dokumentumtípus közül az esetek 39%-ában könyvet, 54,6%-ában folyóiratot (folyóirat-közleményt) és 3,1%-ában fordítást kértek. A kérő és teljesítő könyvtárak típusai szerint azonban az átlagos megoszláshoz képest jelentős szóródás tapasztalható Kérők szerint:

- a könyv dominál az általános és a természettudományi gyűjtőkörű könyvtáraknál, a kiemelték közül a KSH és az ELTE könyvtáránál, az OPKM-nél, továbbá enyhébb-mértékben a KLTE és a JATE könyvtáránál,
- folyóiratok esetében ugyanez a természettudományi és az alkalmazott tudományi gyűjtőkörű nem kiemelt könyvtárakról mondható el, továbbá a kiemelték közül az OOKDK-ról, az OMKDK-ról, a KFKIK-ról és a VVEKK-ról, amelyeknél a folyóiratok aránya egyaránt 90% körüli.

A teljesítőknél hasonló a helyzet, azzal az eltéréssel, hogy a KLTE könyvtára jelentősebb mértékben kölcsönöz, mint kérő könyvet, sőt az OMKDK kölcsönzéseinek is 38,4%-át teszik ki a könyvek, igénye viszont erre a dokumentumtípusra egyáltalán nem volt.

A külföldi könyvtárak csoportjában az a jellemző, hogy a szocialista országoknál kérőként elsősorban a folyóirat, teljesítőként a könyv, a nem szocialista országoknál pedig a kérések esetében a könyv, a teljesítések esetében a folyóirat dominál.

MEGOSZTLÁS A DOKUMENTUM MEGJELENÉSI FORMÁJA SZERINT

A megjelenési forma szerint 3 fő kategóriát vezettünk be:

- eredetiben való kölcsönzést,
- papírmásolat (technikától függetlenül), illetve
- mikrofilm szolgáltatását.

A felmérés időszakában a kérések

- 51,6%-át eredeti dokumentummal,
- 36,9%-át papírmásolattal,
- 10,3%-át pedig mikrofilmmel

elégítették ki. Az OMKDK kölcsönzéseinek jelentős részében párosították a szolgáltatás két utóbbi típusát.

A kérő könyvtárak közül az alkalmazott tudományi könyvtáraknál a papírmásolat + mikrofilm (68,8%) dominál, ezen belül a VVEKK-nál és az OMKDK-ban a papírmásolat. A teljesítők ugyanez a két forma együttvéve dominál az MTA, a KFKI, a BME, VVE könyvtárában, az OMKDK-ban és az OSZK-ban. E két utóbbi kivételével a mikrofilm-szolgáltatás aránya jelentéktelen a papírmásolatokéhoz képest.

A MÁSOLATOK KÖLTSÉGEI

Ennél az adattípusnál megelégedtünk annak vizsgálatával, hogy a kérő könyvtárak fizetnek-e a másolatért vagy sem. Minthogy az eredetiben való kölcsönzések képezik az összes átkérések 51,6%-át és az összes kölcsönzés 68,9%-ában nem kellett fizetnie a kérő könyvtárnak, következik, hogy a másolatos szolgáltatásnak kb. egynegyede díjtalan volt.

A KÉRT DOKUMENTUM KIADÁSÁNAK ÉVE

A megjelenési idő szerint 12 kategóriát alkottunk. A kérések megoszlására a kategóriák szerint:

Megjelenési idő	A kérések aránya
1850 előtt	0,9%
1851–1945	11,9%
1946–1955	6,8%
1956–1960	7,1%
1961–1965	13,8%
1966	5,9%
1967	4,1%
1968	4,9%
1969	8,5%
1970	8,5%
1971	14,7%
1972	9,9%

Látható, hogy két "sűrűsödési időszak" érvényesül az egyik az 1851–1945 közötti időszak, a másik pedig az 1969 utáni időszak. Az előbbi az OSZK-nál, az ELTE és az MTA könyvtárának a kéréseinél és teljesítéseinél, de főképpen a külföldi könyvtárak kéréseinél érvényesül. Az utóbbi a természettudományi és az alkalmazott tudományi könyvtárak kéréseinél, valamint az alkalmazott és a természettudományi jellegű kiemelt könyvtárak kéréseinél és teljesítéseinél dominál. A külföldi – főképp nem szocialista – teljesítések zöme is ez utóbbi időszakban kiadott művekre irányul.

A KIADVÁNY NYELVE

A nyelvek szerint 7 kategóriát állapítottunk meg. A kért dokumentumok megoszlása az egyes kategóriák szerint:

magyar	33,6%
angol	33,2%
német	14,2%
orosz	6,2%
egyéb szláv	2,4%
latin	1,4%
egyéb	6,8%

A nem kiemelt könyvtárak kérései közül az alkalmazott és a természettudományi gyűjtőkörű könyvtárak valamint az összes kiemelt könyvtár esetében a nem magyar nyelvű dokumentumok domináltak.

Várható volt, hogy a külföldről érkező kérések zöme magyar nyelvű dokumentumra irányul. Nem egyértelmű azonban ez a tendencia; a legkivívőbb Csehszlovákia esete, ahonnan csak az esetek 35,6%-ban kértek magyar nyelvű kiadványt. A szocialista országokra általában jellemző, hogy jelentős arányban kérnek tőlünk német és angol nyelvű irodalmat. (Csehszlovákia esetében természetesen szlovákot is).

MEGOSZLÁS SZAKTERÜLET SZERINT

Mint említettük, a kérő és teljesítő könyvtárak, valamint a dokumentumok egyazon szempontrendszer szerinti összevethetősége, valamint a feldolgozás egyszerűsítése érdekében ugyanazt a szimbólumrendszert alkalmaztuk mind a könyvtárak, mind a dokumentumok osztályozására. Ez nem más, mint az ETO osztályainak összevont változata. Három százaléknál nagyobb arányban a következő diszciplínák képviseltettek:

kémia	14,9%
történelem	12,1%
pedagógia	10,9%
növénytermesztés, erdészet	6,6%
orvostudomány	5,2%
biológia, botanika, zoológia	4,9%
mezőgazdaság általában	3,7%
fizika	3,0%
egyéb	3,7%

A részesedési arányokból kitűnik, hogy a jelentősek között a reáliák dominálnak a humaniorákkal szemben. Ez a tény nagyjából fedi a teljesítő könyvtárak forgalomból való részesedésének arányait, gyűjtőkörük figyelembe vételével. Amint ugyanis már korábban láttuk, a legnagyobb kölcsönző az AGRONFORM, az OMKDK, a VVEKK és a BMEKK volt. Minthogy a szakterület szerint is természettudományok és mezőgazdasági tudományok dominálnak, általában elmondható, hogy a kiemelt könyvtárak gyűjtőkörükbe illő dokumentumokat kölcsönöznek, másfelől pedig ezek kölcsönzik a megfelelő diszciplínához tartozó kiadványok zömét. Ez vonatkozik egyébként a pedagógiára, illetve az OPKM-re is; a történelemre már kevésbé. Kivétel ez alól az orvostudomány. Ennek magas (5,2%) részesedése az OOKDK alacsony teljesítésbeli részesedésével (1,6%) párosul. Ebből az következik, hogy az orvostudományi irodalom zömét – bár hálózati központ – nem az OOKDK kölcsönzi.

Érdekesebb következtetésekre juthatunk, ha a dokumentumok szak szerinti részesedési arányait és kérők (és mivel a nem kiemeltetek dominálnak, főleg ezeket) szak szerinti megoszlása alapján vizsgáljuk. Mivel a kérők nem kiemelt csoportjából több mint 30%-ot képviselnek az általános és a társadalomtudományi gyűjtőkörű könyvtárak, viszont ezeknek a szakterületeknek a részesedése a dokumentumok szempontjából nem éri el azt az arányt (csak a pedagógia és a történelem képvisel jelentős sulyt), következik, hogy kérései jelentős hányada alkalmazott és természettudományi jellegű dokumentumra irányul. E feltételezést igazolják a felmérés adatai. Ezek szerint csak a fizika,

az orvostudomány, a mezőgazdaság általában, az építészet és az építőipar részesedése a könyvtár típus kéréseiből csaknem 15%. Az alkalmazott és a természettudományi gyűjtőkörű könyvtárak kéréseiből sokkal kisebb hányadot képvisel a "profilidegen" irodalom.

A kiemelték közül az OOKDK kéréseinek 68,2%-a orvostudományi szakirodalomra irányul, ezen kívül csak a mezőgazdasági irodalom részesedése jelentős. A KFKI kéréseinek aránya tulajdonképpen kedvező: a kémia (24,8%) vezet a fizika (13,8%) előtt. Rendkívül erős szóródás tapasztalható a KLTE és a JATE könyvtárának kéréseinél. A VVEKK kérései igen koncentráltak: kéréseinek csaknem a fele kémiai irodalomra irányul, ezen kívül csak a biológia képvisel némi súlyt.

A külföldi könyvtárak kérései között jelentős szakterületek, ill. országok:

- politika (Csehszlovákiából 6,3)
- biológia, orvostudomány (egyéb nyugat-európai országokból, 4-9%).

Egyenletesen magas a kérések aránya

- zenei (NSZK-ból pl. 46,2%)
- történelmi (Egyesült Államok 24,3%)

tárgy dokumentumból. A skandináv országokból érkező kérések közül jelentős súlyt képvisel még a filmről, színházról szóló irodalom.

Mivel a külföldi teljesítésekből legnagyobb arányban az NSZK (az összes teljesítésnek 5,5%-a), az egyéb nyugat-európai országok (5,1%) és a skandináv országok (2,8%) részesülnek, a szakok szerinti részesedési arányaik jellemzőnek tekinthetők a külföldi teljesítésekre általában.

- Az NSZK magas arányban kölcsönöz kémiai, orvosi, képzőművészeti, zenei és történelmi tárgyú irodalmat.
- A skandináv országokból származó teljesítésekből legnagyobb arányban az orvosi irodalom részesül; jelentős még a lélektani és a kémiai.
- Az egyéb nyugat-európai országok kölcsönzéseiben a fizika, a kémia, a biológia, a műszaki tudomány általában, a képzőművészet és a történelem dominál.

Általánosságban elmondható, tehát, hogy a külföldről érkező kérdések esetében a humaniorák, a külföldről származó teljesítéseknél pedig a reáliák sulya nagyobb. Ez a tendencia elsősorban a nem szocialista országok viszonylatában érvényesül, de mivel a forgalomban ezek dominálnak, az összefüggés érvényesnek tekinthető általában is.

A KÉRÉSEK ÁTFUTÁSI IDEJE

AZ ÁTFUTÁSI IDŐT KÖZVETLENÜL BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK

Direkt módon a következő tényezők hatása mutatható ki az átfutási időre:

- a kérő könyvtár gyűjtőkör szerint,

- a kérő könyvtár típus szerint,
- közvetítő könyvtár száma,
- a teljesítő könyvtárak száma,
- a teljesítő könyvtár gyűjtőkör szerint,
- a kért dokumentum típus szerint,
- a kért dokumentum megjelenési forma (eredeti, másolat) szerint,
- a kért dokumentum szak szerint.

Néhány szót a módszerről. A dolog természetéből adódóan csak tendenciákat és nagy számok törvényén alapuló statisztikai összefüggéseket vizsgálhattunk. Az előző fejezetben is követett, igen egyszerű százalékszámítási módszerek — bár hasznosak, mert lényeges összefüggésekre világíthatnak rá — de éppen arról nem informálnak, ami egy reprezentatív minta használata esetében a leglényegesebb, hogy ti. a kimutatott összefüggések mennyire megbizhatóak, és a kapcsolatok milyen erősek. A szignifikáns összefüggések kimutatására a korreláció-számítási (lineáris és nem lineáris) módszerek a legelterjedtebbek. Esetünkben ezek nem alkalmazhatók, mert a jelenség természetéből adódóan, az egyidejűleg összehasonlított két ismérvsor közül legfeljebb csak az egyik írható le valódi mennyiségekkel. Ezért a direkt kapcsolatok szignifikanciáját kontingencia-táblázatok segítségével mértük az X^2 értékeinek kiszámításával. Az X^2 próbával csak az összefüggés meglétéről bizonyosodhatunk meg, erősségéről nem. Ez esetünkben megengedhetetlen, hiszen kíváncsiak vagyunk arra is, hogy melyik tényező hat kisebb, melyik nagyobb erősséggel az átfutási idő alakulására. Erre a célra számítottuk ki táblánként az un. kontingencia-együtthatót $C/(3)$.

Az átfutási időre gyakorolt hatás tekintetében, a közvetlenül ható tényezők közötti sorrend a következő (a kontingencia együttható nagyságát alapulvéve):

1. A teljesítő könyvtár gyűjtőköre	(C = 0,65)
2. A kérő könyvtár gyűjtőköre	(C = 0,61)
3. A kérő könyvtár típusa	(C = 0,56)
4. A dokumentum-szak	(C = 0,47)
5. A közvetítő könyvtárak száma	(C = 0,37)
6. A dokumentum megjelenési formája	(C = 0,32)
7. A dokumentum típusa	(C = 0,28)

TÖBB TÉNYEZŐ EGYÜTTES HATÁSA AZ ÁTFUTÁSI IDŐRE

Láttuk, hogy az átfutási idő alakulására döntő módon hat a teljesítő könyvtár gyűjtőköre (C = 0,65 erősséggel). Az összefüggést bizonyító kontingencia tábla minőségi szempontból azonban csak annyit mond, hogy az alkalmazott és a természettudományi gyűjtőkörű könyvtárak általában hosszabb idő alatt teljesítenek, mint az egyéb gyűjtőkörűek. Azt is igazoltuk, hogy az országos ellátási rendszer tükrében a hatékonyság nem függetleníthető attól, hogy az adott könyvtár a gyűjtőkörébe tartozó irodalom kölcsönzésében milyen súlyt képvisel. Ennek számszerű igazolása már több tényező együttes vizsgálatát igényli, hiszen egyidejűleg kell figyelembe venni a teljesítő könyvtárak kölcsönzésének átfutási idejét és a könyvtárak kölcsönzésében az egyes diszciplínák szóródását. Láttuk ugyanis, hogy a gyökeresen eltérő feltételek

között működő OPKM és VVEK egyaránt kedvező átfutási idejét nem okozhatta más, mint a rendkívül homogén, a gyűjtőkörnek megfelelő kölcsönzési profil.

Ennek az összefüggésnek a kimutatása technikailag nem lehetséges másképp, mint az átfutási idők és a "profiltisztaság" rangsora között korrelációt számítani. Egyidejűleg tehát négy szempont szerint kell vizsgálni a kölcsönzéseket, a hatások eredőjeként az átfutási idő alakulását tekintve. Mivel a teljesítések közül a nem kiemelt könyvtárak részesezése mindössze 13,5%, úgy véljük: nem csorbitja az összefüggés érvényességét az, hogy csak a forgalomban legnagyobb sulyt képviselő kiemelt könyvtárakat vizsgáljuk.

Azt állítjuk, hogy kimutatható összefüggés érvényesül a könyvtárak teljesítéseinek átfutási ideje és a kölcsönzések "profiltisztasága" között. Amelyik könyvtár tehát jó átfutási időket produkál, az kevésbé tudományterület koncentrált, nagy tömegű kölcsönzését végzi.

Az összefüggés az un. rangkorrelációs együtttható(4) kiszámításával mutatjuk ki. Lényegében összevetjük az átfutási idők rangsorát a forgalomból 1/30-nál nagyobb sulyal résztvevő diszciplínák száma alapján képzett rangsorral.

Teljesítő könyvtár	A teljesítés átlagos időtartama		Az 1/30-nál nagyobb sulyal részesedő diszciplínák	
	medián	rangsor	rangsor	száma
OSZK	2,8	7.	5-6.	7
MTAK	1,9	6.	7.	8
OMKDK	2,9	8.	8.	9
AGROINFORM	1,8	5.	5-6.	7
OPKM	0,54	1.	1.	2
BMÜEK	1,60	3.	3.	4
KLTEK	1,61	4.	4.	6
VVEK	1,2	2.	2.	2
JATEK	5,4	9.	9.	11

$$T = \frac{6-3}{9} = 0,335$$

az 1,2,3...9 sorszám (rendre -7, 8-14, stb. nap) átlagértékei mert a pedagógia sulya némiképp magasabb, mint a VVEK-nél a kémiáé. A rangkorrelációs együtttható értéke megfelelő erősségi kapcsolatokat igazol, tehát kellő biztonnággal állítható, hogy a szóródó profilu kölcsönzések általában a hosszabb, a szak szerint viszonylag homogén kölcsönzések általában rövidebb átfutási időt eredményeznek. Noha a kapcsolat erősségét jelző mutató önmagában nem túl magas, mégis ez a kapcsolat közelíti leginkább a szintézis követelményét azzal, hogy egyrészt megfelelő mértékig tükrözi a gyűjtőköri együttműködés és a könyvtárközi kölcsönzés kompatibilitásának igényét, technikailag pedig két igen erős, már kimutatott kapcsolatra épül.

A KÉRÉS ÉS TELJESÍTÉS ÁTFUTÁSI IDEJÉNEK KAPCSOLATA

Azt állítjuk, hogy egy - a szolgáltatásban jelentős szerepet játszó - könyvtár teljesítményét nemcsak teljesítésének átfutási ideje minősíti, hanem kéréseié is. Formailag ez a követelmény úgy jelentkezik, hogy a szolgáltatás hatékonyságának egy adott könyvtár vonatkozásában nemcsak a teljesítések, hanem a kérések átfutási ideje is kritériuma.

Belátható, hogy az így értelmezett hatékonyság-követelmény a következő feltételek teljesülése esetén érvényesül: a) Elvileg egy könyvtár dokumentumkölcsonzésre vagy másolatszolgáltatásra irányuló igénye annál gyorsabban teljesül, minél inkább birtokolja a bibliográfiai azonosítás, a le-
lőhelymegállapítás, a gyors adatközlés (telex) eszközeit, minél felkészültebbek a munkát végző könyvtárosok. Lényegében ezek a szempontok döntöek a teljesítés átfutási idejének alakításában is. Eszköz oldalról tehát az összefüggés belátható. b) A nagy könyvtárak viszonylatában (beleértve a külföldieket is) szükségképpen érvényesülnie kell a kérés - teljesítés ki-
egyenlítetttségére való törekvésnek, hiszen ha egy könyvtár lassan teljesít, partnerét sem ösztönzi semmi az ellenkezőjére. Ez tulajdonképpen az érde-
keltségi feltétel.

Mivel azonban a kérés és a teljesítés rangsora között korreláció nem számítható, belátható, hogy a hatékony szolgáltatás két feltétele sem érvénye-
sül. A kiemelt könyvtáraknál nem hat tehát alapvetően sem az érdekeltégi tényező (az érdekeltiséget persze a könyvtárosig lebontva), sem a jobb techni-
kai felszereltség (a telexet is beleértve).

A KÖNYVTÁRKÖZI KÖLCSÖNZÉS SZEREPE A TERÜLETI ELLÁTÁSBAN

A dolgok elébe vágva is állitható, hogy a szolgáltatás csekély szerep-
pet tölt be a területi ellátásban, s ebben nem kis szerepe van a jelenlegi
mechanikus területi felosztásnak. Ha itt el is tekintünk a jelenleg országos
ellátási rendszerre gyakorolt káros hatásától, belátható, hogy mennyire gá-
tolja magának a könyvtárközi kölcsönzésnek, mint központi szolgáltatásnak
a hatékony működését. Láttuk, hogy a szolgáltatás gyorsaságát szignifikánsan
jellemezi a megyei könyvtár, mint teljesítő, minthogy szolgáltatását a magyar
nyelvű kölcsönzések, és ami a leglényegesebb a közvetlen kölcsönzések
jellemezi. Ebből nemcsak az következik, hogy egy kisebb régió (legfeljebb
két megye) "egyszerűbb" kéréseinek teljesítése válna racionálisabbá, de az
is, hogy az országos rendszeré is, mivel ezzel tehermentesülnének az or-
szágos tudományos könyvtárak a hazai kiadásu, kurrens könyvek kölcsönzése
alól.

Nézzük meg ezek után, hogy mekkora az utasításban kijelölt területi
központok kölcsönzéseinek sulya illetékességi körzetükben.

Területi központ	Illetékességi körzet	Kölcsönzések aránya a körzetben
OSZK	1, 2, 6	0, 3% (6 db!)
KSH könyvtára	7, 8, 9	3, 7%
KLTE KK	3, 4, 5	22, 9%

Ezzel szemben például az OPKM egyedül több, mint 10%-át teljesítette
az OSZK illetékességi körzetébe eső kéréseknek, az AGROINFORM pedig 40%-át
a KSH Könyvtárának. Egyedül a KLTE KK kölcsönöz számottévő arányban
illetékességi körzetében, bár ebben a körzetben is akad két olyan könyvtár,
amelynek részesedése a körzetbe irányuló teljesítésekből eléri a területi köz-

pontét (OMKDK, AGROINFORM). Mindebből csak az következhet, hogy a jelenlegi könyvtárközi kölcsönzési utasítás ide vonatkozó része nem tükrözi a könyvtárügy tényleges helyzetét, midőn e három könyvtárat jelölte ki területi központként. Utaltunk már arra, hogy a szolgáltatás konzervativizmusát jelzi az, hogy az utasítás a területi központ funkcióit egyszerűen a teljes kötelesempéldány-jogot élvező könyvtárakra ruházta.

Láttuk, hogy az OSZK belföldi könyvtárnak gyakorlatilag nem kölcsönöz. Ebből nem következik az, hogy az Országos Széchényi Könyvtár nem vesz részt a szolgáltatásban, de még az sem, hogy nincs benne központi szerepe. Központi szerepet játszik, csak - belföldi kéréseknél - nem mint könyvtár, hanem mint központi adminisztratív szerv. A belföldi kérések kb. 30%-ában mint közvetítő veszi fel az igénylőlapokat, állapítja meg a lelőhelyet, telexen értesítést küld és vesz át, stb. egyszóval intézkedik.

Nincs adatunk arra, hogy tevékenysége mennyire hatékony, vagy másképpen fogalmazva: nélküle gyorsabban vagy lassabban bonyolódna-e a könyvtárközi kölcsönzés. Két dolgot viszont biztos feltételezhetünk. Az egyik az, hogy az OSZK-hoz érkező kérések többnyire eleve olyan paraméterekkel rendelkeznek (dokumentumtípus, nyelv, lelőhely, stb.) amelyek az átfutási idő növekedésére hatnak ("nehéz kérdések"). Másfelől az is bizonyosra vehető, hogy a kiemelt könyvtárak külföldre irányuló (egyébként - mivel döntően másolatkérések - főlegesen az OSZK-ba küldött) - kéréseinek, de még inkább a kis műszaki könyvtárak magas átfutási idejének kialakulásában nem kis szerepe van a kéréslapok OSZK-ban töltött idejének, mivel utóbbi könyvtárak bírnak legkevesbé a bibliográfiai és lelőhelyadatok megállapításának eszközeivel; felvilágosításért pedig nagy valószínűséggel az OSZK-t, mint legnagyobb közvetítőt veszik igénybe (hiszen ezek a könyvtárak részesülnek a legnagyobb arányban a kérésekből).

Külföldről érkező kéréseknél az OSZK valóban mint központi könyvtár funkcionál: ezeknek a kéréseknek a 76,5%-át teljesíti. Az összes hozzánk érkező kérés 60%-a magyar nyelvű (főképp a skandináv, az egyéb nyugat-európai országokból és a Szovjetunióból érkező kérések).

ÖSSZEGEZÉS, JAVASLATOK

A felmérés anyagából levonható legáltalánosabb következtetés az, hogy az országos jellegű tudományos (általános gyűjtőkörű és szakterületi alapkönyvtárak) könyvtárak alapvetően jól szolgálják nyilvánosságuk országos méretekre való kiterjesztését, s ezzel az országos ellátási rendszer hatékonyságának növelését. Ezek a könyvtárak kölcsönzik ugyanis (eredetiben és másolatban) a dokumentumok 65%-át, másfelől a helyi jellegű szak- és közművelődési könyvtárak közművelődési igényei dominálnak a szolgáltatásban: ezek kérték az összes dokumentum 73,3%-át. A két arány eltéréseinek magyarázata (ti. a kis könyvtárak nagyobb mértékben veszik igénybe a könyvtárközi kölcsönzést, mint ahogy a nagy forgalmu, viszonylag gazdag állományu országos könyvtárak teljesítenek) az, hogy a külföldi könyvtárakkal szemben elsősorban mint igénybevevők állunk kapcsolatban (csaknem négyszeres nagyságrendben!): az országos ellátási rendszerben a külföldi könyvtárak szolgáltatásának súlya a magyar tudományos könyvtárakénak csaknem 1/3-át teszik ki. Az innen származó irodalomban igen magas hányadot tesz ki az orvostudományi (jelentősebb, mint az OOKDK-é), a kémiai és a fizikai tárgyú szakirodalom.

Láttuk, hogy a formai szempontból szintetikus minősítő ismérvek az átfutási időt tekintették. Az átfutási idő országos főátlaga nem éri el a két hetet, ami önmagában nem rossz mutató. Azt is láttuk azonban, hogy az átfutási idő kedvező alakulása nem párosult minőségi (a szakirodalmi ellátási rendszer hatékonysága emelésének irányába ható) teljesítménnyel: legfőbb oka a könyvek (csaknem 40%) és a magyar nyelv (több mint 1/3) magas aránya volt a szolgáltatásban, mivel ezek szignifikáns módon az átfutási idő rövidülését eredményezik (formai oldal). Az ellátási rendszer fogyatékoságaira utal az, hogy az elsősorban nem monografikus kiadványokat, nem magyar nyelven, másolatban teljesítő és ugyanezeket kérő országos tudományos, ill. üzemi vállalati, intézeti könyvtárak átfutási idői az átlagnál magasabbak, az utóbbiaknál kirívó módon.

Az országos könyvtárak oldaláról (minthogy a szolgáltatásban ezek képviselnek döntő súlyt) a szolgáltatás hatékonyságát legfőképpen a következő tények gátolják:

- nem érvényesül kellőképpen a szolgáltatásban a gyűjtőköri elv (mint láttuk a "profiltisztaság" egyértelműen az átfutási idő rövidülése irányába hat);
- ugyanez vonatkozik a nagy könyvtárak érdekelttségére is: nem érvényesül a szolgáltatások kompenzációjára való törekvés;
- nem érvényesülnek a várt módon az országos könyvtárak átlagosnál jobb személyi és tárgyi feltételei; ennek legfőbb bizonyítéka az, hogy (az átfutási időn kívül) a kiemelt könyvtáraknál a kölcsönzési út nem rövidebb az átlagnál;
- egyáltalában nem érvényesül a területi ellátásra kijelölt könyvtárak (talán a KLTE Könyvtárán kívül) szerepe; mint láttuk, a megyei könyvtárak esetében párosulhatnak az igények (magyar könyv) egészséges szintézise a szolgáltatás hatékonyságával. Az elmondottakból adódnak javaslataink:

Meg kell valósítani a könyvtárközi kölcsönzésben a lépcsőzetes el-látási rendszert, az egyéb központi szolgáltatásokra alapozva.

A rendszer törzsét az országos szakterületi alapkönyvtárak képeznék, alsó szinten pedig a jelentősebb megyei könyvtáraknak kellene területi feladatokat ellátni a kurrens magyar irodalom vonatkozásában – decentralizálva a jelenlegi merev hierarchikus rendszert.

Pénzügyi alapokat kell létesíteni ennek megfelelően

- a szakterületi alapkönyvtár állományának kiegészítésére (ha valóban országos feladatokat várunk tőlük, más mód – mint láttuk – nincs az érdekelttség érvényre juttatására – különös tekintettel pénzügyi nehézségeinkre);
- a reprográfiai bázis, telex-lánc, a megfelelő bibliográfiai apparátus létrehozására.

A helyi ellátás hatásfokának növelésére kötelezpéldány-jogokkal kellene a megyei könyvtárakat felruházni, mert ez számukra kötelezettségekkel is járna. Ugyanitt – a nem periodikus kiadványok kölcsönzésének meggyorsítása (sőt a tilalom feloldása) érdekében szerényebb reprográfiai apparátust kell biztosítani. A szolgáltatás vázolt rendszerének csúcán – akár a Nemzeti

Könyvtár szervezeti keretein belül – központi, főként másolatokkal kölcsönző funkciót betöltő kölcsönző alapot kell létrehozni. Láttuk, hogy a nagy könyvtári szervezetek (tipikus példája az OMKDK) szolgáltatásai szükségképpen nehezkessé válnak. Ennek legfőbb oka a gyűjtemények és következésképpen a kölcsönzések szak szerinti szórtsága. A kölcsönző alap koncenciójához igazodva tehát ennek a központi szolgáltató szervnek a gyűjteménye elsősorban az egyes nagykönyvtárak olyan állománytesteiből állnak össze, amelyek ott profilidegenek, másik része pedig a központilag beszerzett általános referenz művekből, prézens anyagból, elsősorban a folyóiratok vonatkozásában. Ehhez kapcsolódva jelentős reprográfiai bázis építendő ki.

Végül néhány szót a pénzügyi problémákról, nevezetesen a másolatfizetési kötelezettségről. Itt látszólag ellentmondás van a könyvtárak ingyenes használatának elve és a fizetési kötelezettség között. A másolatszolgáltatás azonban nem tekinthető kölcsönzésnek, hiszen átmegy a kérő tulajdonába. Másodsor azt kell megnézni, hogy mi motiválja a másolatok kérését. Legfőképpen az, hogy a kézikönyveket, folyóiratokat általában nem kölcsönzik (nem is lehet erről elítélőleg szólni, az eddigi indokon kívül azért sem, mert a folyóiratok kölcsönzése – AGROINFORM-nál jelentős – meggyújtja a további teljesítéseket a kézikönyveké pedig a hatékony tájékoztatási munkát, a másolatkérésrel szembe mint alternatíva csak a vásárlás kerülhet.

Itt kell döntenie a könyvtárnak arról, hogy – a használat intenzitása a profilhoz való tartozás stb. függvényében először pénzt szán, vagy szánhat-e a beszerzésre, s ha igen eredetiben vagy másolatban? Ebből az következik, hogy a beszerzési keretben kell egy részt biztosítani a másolatfizetés fedezetére. Ugy tűnik, ez az elv ellenkezik kulturpolitikai célkitűzéseinkkel, hiszen ilyen feltételek mellett egy vállalati, sőt egy megyei könyvtár sem vállalja majd az anyagi konzekvenciákat olyan másolatkéréseknél, amelyek nem ille- nek gyűjtési és tájékoztató tevékenységébe. Tehát a kifejezetten szórakozási célt szolgáló másolatokat kifizeteti a kérő személlyel. Ugy véljük ennek el- lenére sem esik csorba az említett könyvtárpolitikai elven, hiszen a kérő birtokolja a művet, arról nem beszélve, hogy a kulturálódásnak ma még egyé- b-ként is ára van (színház, mozi stb.). Végül a vázolt megoldás segítene a könyvtárak pénzügyi gondjain is, hiszen másolatkészítései révén felte- hetően jelentős összeg akumulálódna, amelyet viszont a külföldről vagy más or- szágos könyvtártól beszerzett másolatok fedezetéül használna a könyvtár, sőt esetleg enyhitené állománygyarapítási gondjait is.

JEGYZETEK

1. A szak, típus és a körzet szerinti kategorizálás csak a nem kiemelt könyvtárakra vonatkozik (kérőknél, teljesítőknél egyaránt), a kiemeltre és a külföldiekre nem. Az utóbbiakra jellemző megoszlásokat mindig csak az első szempontnál tárgyaljuk.
2. Az átfutási idő szerint kialakított osztályok:
 - I.: 6, 99 nap alatt,
 - II.: 7, 00 - 13, 99 nap
 - III.: 14, 00 - 20, 99 nap
 - IV.: 21, 00 - 27, 99 nap

- V.: 28, 00 - 41, 99 nap
 VI.: 42, 00 - 62, 99 nap
 VII.: 63, 00 - 89, 99 nap
 VIII.: 90, 00 - 119, 99 nap
 IX.: 120, 00 és több nap.

3. A módszer részletezését l.: SÁRDY Péter: Statisztikus összefüggések olvasásvizsgálatokban. = Könyvtári Figyelő, 1970.1. sz. 70-79.p.
4. Az asszociációs együtthatóval ellentétben a mutató -1 esetén jelez függetlenséget, +1 esetén pedig függvénykapcsolatot, mivel értéket az egyező ítéletek - különböző ítételek száma
 összes ítéletek száma
 összefüggés alapján kell kiszámítani.

Könyvtárközi kölcsönzések statisztikai vizsgálata a folyóiratállomány fejlesztése szempontjából

KOKAS Endréné — KOVÁTS Zoltán

A Kémiai Szakirodalmi Kooperációs Kör koordináló könyvtáraként a Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtára a maga szakterületén országos szolgáltatások kifejlesztésével járul hozzá a kutatómunka műszaki-tudományos információkkal való megalapozásához. A számítógépes kémiai szakirodalomfigyelő szolgálat, a reprográfiai és a szervezés stádiumában álló fordító-szolgálat összefüggő vertikális láncot képez, amely korszerű, termelékeny, gyors módszerek alkalmazásával a fenntartó szerv, a Veszprémi Vegyipari Egyetem igényein túl regionális, sőt országos igények kielégítésére is egyre inkább vállalkozhat. Ugyanakkor az igények fejlesztését is feladatának tartja. Ezt egyrészt az egyetemi hallgatók "Szakirodalmi ismeretek" tantárgyának oktatásával, másrészt olvasóinak az időt rabló utánjárás-tól, kölcsönzéstől és kivonatolástól való mentesítésével törekszik megvalósítani.

A tájékoztatási módszerekről nyújtott ismertetés, a referáló lapok és egyéb feltáró, valamint visszakereső eszközök használatának bemutatása ugyan-csak hozzájárult ahhoz, hogy olvasóink igénylik a munkaterületük teljes szakirodalmának áttekintését, azonkívül a kiválasztott dokumentumok gyors - lehetőleg közvetlenül olvasható másolatban való - rendelkezésre bocsátását, szükség esetén lefordítását. Mindezeknek a fent említett szakirodalmi információknak legfőbb forrásai a példr folyóiratok. Az egyéb dokumentumtípusok (monográfiák, szabadalmak, szabványok, kongresszusi jelentések stb.) használatának gyakoriságára EGYHÁZYNÉ és MAÁR Hilda⁽¹⁾ tanulmánya tartalmaz néhány adatot.